

KULTURKRÓNIKA

MUSZÁJHUMANIZMUS

„Melyik művész törődött különben a napi politika eseményeivel... de az embert egy baljóslatu kor ragadta meg vasököllel és a kin olyan hangokat szorított ki a torkából, melyek különben idegenek voltak előtte“.
(E. T. A. Hoffmann).

Mindenki gyanus, aki pápább akar lenni a pápánál. Aki azonban ma Platot és tiszta művészetet fanyalogva, pálcát tud törni a kordeterminalta humanizmus fölött, az minden bizonnyal messzi esik a humanizmus lényegétől. A regresszió antihumánuma kiváltja a harcoss humanizmus reakcióját. Nincs ennél ma természetesebb. *Heinrich Mann* a magától értetődés egyszerűségével magyarázza ezt a jelenséget: „A regresszió érdeme, hogy ellenfeleit emberségükben megerősítette, erkölcsi ellenálló erejüket egyszerűen kiprovokálta belőlük.“

A humanizmus: erkölcsi magatartás. Korváltozások, eseménytorlódások igazságtalanságai elemi erejű kötelességgé fokozzák. Ez a humanizmus megakadályozhatatlan erkölcsi muszáj. Ahol ez a humanizmus nem tör fel, ott a haldoklás folyamata kétségtelen. Ép' azért embertelen korunk legbiztatóbb jelensége: a humanizmus mai elemi erejű feltörése. A regresszió vak humánumfojtogatása itt csődöt mond, ravaszabb eszközökhöz kell folyamodni: a humanizmust a humanizmus álarcában kell hatálytalanítani. Ha van hasonszenvi gyógyítás, feltételezhető hasonszenvi fertőzés is. A természetes erkölcsi reagálást, az egészséges tisztánlátást meg kell zavarni, erőforrás-voltát megkötni, az elért maximumot felhőkben járó magas lóra penderülve, semmivé fanyalogni. A természetes humanizmust csak mondvacsinált magasabbrendűséggel, megtévesztő papiroshumanizmussal lehet kompromittálni. Csalóknak és szélhámosoknak mindig nagyobb a törzsközönségük, a felhőkbe utalt és így semmire sem kötelező humanizmus ma mindennél jobb lelki vásárcikk, hasonlatos a Tetzlek bűnbocsátó vásári cédulájához: lelkiismeretnek nincs többé dolga bűnbánattal, a papingarancia a döntő tiszta vagyok, makulátlan vagyok, humanista vagyok! A nehezítő tényleges humanizmust az abszolútum nevében földi kötöttségben kell elmarasztalni: a könnyítő üres papiroshumanizmus csak így töltheti be objektív látszatu bírói szerepét.

Az aktív humanizmus mindig veszély volt a regresszióra. Az aktív humanizmust tehát passzivitásba kell keríteni: „Nem akarjuk elhinni“... Ha a humanizmus, mint erkölcsi magatartás nyilatkozik meg, ha a nevében nevezi az antihumánum dolgait, akkor az álarc-humanizmus azonnal shokingot kiált: „Nem akarjuk elhinni“... Amióta *Thomas Mann* autoritása erősíti az aktív humanizmust, a regresszió a magasabbrendű humánum pózában védekezik ellene. A *Prágai Magyar Hírlap*-ban *Kovács Endre* a fejbekólintottság pózában itéli *Thomas Mann* „változását“: Nem akarjuk elhinni... Az Uj Szellem módszere kezd visszahatni az anyalapra.

És ez nem véletlen jelenség és nem elszigetelt történés. Ma ez csoportfeladat, kiutalt szerep: add a humanistánál nagyobb humanistát! Csalam a magyart: gyerekkorunk kártyajátéka izgalmas szellemtörté-

neti fejezetté lényegült. A magyar szellemi síkon relativ viszonylatban Csehszlovákia az aktív humanizmus legfogékonyabb talaja. A regresszió sztratégái a hasonszenvi fertőzés munkáját eredménykecségetően csak itt gyakorolhatják. És feladatukat imponáló cinizmussal oldják meg. Munkájuk megtévesztő szemérmertlensége előtt, melyet önmaguk is „merész állásfoglalás“-nak deklarálnak, kalapot kell emelni. Humanizmust — mint erkölcsi magatartást — csak ellenkező előjelű magatartással lehet szigetelni. A felfokozott intellektualizmus álarcában minden tolvajnyomot el lehet tüntetni. Amit a Szvatkó Pálok és Paál Ferencek művelnek: az a regresszió napiparancsa. A regresszió tollbajnokai, a dinamizmus igenlői kéthetenként — *Új Szellem* cím alatt — humanizmusban és egyéb antiregressziós cikkekben is utaznak. Ügynökök szoktak így egyszerre két konkurrens céget képviselni. De ami az ügynököknél titokban történik, azt az új szellemesek nyíltan és büntetlenül gyakorolhatják. Ezért imponáló mindent bagatellizáló szemérmertlenségük. A Janus arc mókája ez, mely a regresszió összes megnyilvánulásaiban törvényesen kimutatható. Békehirdetés és háborúvalósítás ezen a síkon ugyanolyan rokonfogalmak, mint a humanizmusfanyalgás és a barbarizmuskiszolgálás. Lényeghumanizmusnak, lényegpacifizmusnak itt nincs lehetősége. Ha mégis megnyilatkozik, akkor az a nesze semmi fogd meg jól módján történik. Az álarc beszél: egy semmire sem kötelező és a Berlin-Róma tengelyt semmiképp sem kompromittáló papirhumanizmus vág itt grimaszt felénk, mely „magasabbrendűséget“ csak a pia fraus-ok végtelen sorozatával igazolhat.

A „nem akarjuk elhinni“ fejcsóváló rosszalása ebben a viszonylatban leleplező tünet. Nem más ez, mint a vágyalom realizálása. Ha humanizmus, akkor legyen Parnasszus-humanizmus, mely egyjelentésű a légtüres tér veszélytelen írójával. Ha humanizmus, akkor legyen reprezentáció, a regresszió által engedélyezett és mutogatott csúcspont, mely a szennyes vizeket nem zavarja. Gerhart Hauptmann örökkévalósága itt kétségtelen! Thomas Mann humanizmusa: erkölcsi magatartás. Elhinni, vállalni csak az erkölcsi muszáj tudja. A regresszió ebből az áramkörből ki van zárva. Itt csak a pia fraus segít, a naiv kérdés: „Miért éppen most, az emigráció idején“?

A „miért éppen most“ — kérdés a humanizmus lényegét akarja elkenni. A muszájhumanizmus időpont kérdése. Az erkölcsi muszájt az „éppen most“ determinálja. Hugó Victor humanizmusát III. Napoleon determinálta, Zola j'accuse-humanizmusa elválaszthatlan a Dreyfus-per-től. Romain Rolland és XV. Benedek pacifista-humanizmusa a háború síkján realizálódott, Th. Mann humanizmusa elképzelhetetlen a nemzeti szocializmus nélkül. A humanizmus: korlekiismeret, az „éppen most“ erkölcsi törvényszerűsége. Az elemi kényszerűséggel előtörő humanizmus így a regresszió cáfolhatatlan vádtükrévé lényegül. A tükröt tehát el kell homályosítani. A pia fraus a humanizmus-szigetelők kezében pontos tervszerűséggel dolgozik. Ez a pia fraus nemcsak az időpont lényegét akarja meghamisítani, de a cél érdekében — vissza és előre — tudatosan hamisra retusálja az író szellemi arcát. A „miért éppen most“ különégségbe, váratlanságba marasztalja el a logikus folyamatot, egyszeri adottsággá, véletlen körülmények determinálta reagálássá. A Kovács Endrék azonban nem jól tudják a leckét, mert Thomas Mann nem „éppen most“, de mintegy husz éve gyakorolja ezt a publicisztikai humanizmust, mely most muszájhumanizmusában a legnyíltabb regresszió vádtükréként erkölcsi tisztasággá és így veszélyé manifeszálódott.

Thomas Mann mai publicisztikai humanizmusa lépcsőfokos mu-

szájtfejlődés eredménye. Itt nincs ugrás és nincs véletlen. A fenti *E. T. A. Hoffmann*-mottót Th. Mann husz év előtt függesztette ki publicisztikai cégérül, csak ezzel a felismeréssel, ezzel az igenléssel érhetett el a muszájhumanizmus kiteljesedéséhez: mai önmagához. Nagy kontemplációs munkájában (*Betrachtungen eines Unpolitischen*) a háború idején ő már régen feladta magának a ma már gyanus fejcsóválásokat és üresen kongó kérdéseket: „Mint a dekadencia krónikása és magyarázója, a patológikusnak és halálnak a szerelemese és mint örvénnyel kacérkodó esztéta, hogy jöhetnék én ahhoz, hogy magamat Németországgal azonosítsam?” Az aláhúzás Thomas Mann tollnyomása: az „én” még berzenkedik, de a kiakasztott Hoffmann-cégér már muszáj felelet: az új feladatkör vállalása. Németország sorsáról morfondíroz itt valaki, akinek a haza és a kultura egyet jelentenek: humanizmust. Hurrápatritizmusnak itt nincs lehetősége, ami itt a háború egyoldalúságában megfogant, az ma sem frázis, de fontos lépcsőfok a németiség sorsdöntő világhelyzetének a megértéséhez: „nem felejttem el...”, hogy a német humanizmushoz majdnem hozzátartozik, hogy az ember önmagát ne németként, sőt németellenesen adja; hogy a nemzeti érzelmet szétrágó kozmopolita hajlam a német nacionalizmus lényegétől elválaszthatatlan; hogy az embernek lehetőleg el kell veszítenie németiségét, hogy megtalálhassa; hogy magasabbrendű németiség idegen hozzáadás nélkül talán el sem képzelhető; hogy ép a példaadó németek európaiak voltak és minden csak-németiségre korlátozódást barbárságnak fogtak fel“. A kontemplatív felismerést husz év múlva a totális barbarizmus igazolja. A miért éppen most lényeghamisító kérdése, a regresszió logikus terméke: történelemhamisítás. A „nem akarjuk elhinni“-pátosz egyszerűen véka alá rejti azt a Thomas Mannt, aki egy személyre sűrítve és könnyítve, maga is husz év német történelme. Rezonáló kísérő jelenség, mely fokozatosan lényegjelenséggé kristályosodik: változtató erejű muszájhumanizmussá. A regressziós valóság itt csak anyagi naiv kérdéssel védekezhet: miért éppen most? Az utolsó lépcsőfokra vetített „nem akarjuk elhinni“-kételkedés husz év egyanyagú publicisztikáját próbálja kikapcsolni. Thomas Mannt a „politikust“ csak így lehet a thomasmanni „tisztá művészet“ nevében, mint káros rosszat elkülöníteni. Mai kifejtett humanizmusát csak így lehet „a száműzetés magányával, az idegen atmoszféra hidegségével, a tulajdonképpeni életelemtől való különválással“ magyarázni. „Meglépetést“ kell szimulálni, a „nem akarjuk elhinni“-ítéletnek csak így lehet poén-ereje és hatása.

Th. Mann az írói anyag-felelősség embere, aki a politikai anyaggal szemben ugyanezt a felelősséget gyakorolja. A noszogatók sürgető apellátái igazolják ezt a legjobban. A weimari köztársaság és az emigráció türelmetlenjei egyformán árulásként bélyegezték hallgatását és látszólagos érdektelenségét. Th. Mann kinosan lassu fejlődés eredményeképp' érkezett el a köztársasági gondolathoz, de amikor ez az igenlés megnyilatkozott, akkor a Cicerók Quousquetandemje harsogott (*Deutsche Ansprache. Rede an die Vernunft. 1930*). A hitlerizmus a monoklis *Bronnen* vezetésével itt már csizmáslegényekkel és búzbombákkal kénytelen védekezni a humanista nacionalizmusával szemben, aki „napjaink neonacionalizmusát“ ostorozza, mely „orgiasztikus természetkultuszával, radikálisan humánumefflenséges, mámorosan dinamikus, tehát mindenképpen kicsapongó karakterével különbözik az elsőtől“. A fanatizmus üres vitustáncával szembeállítja a szocializmusba vetett szabadító hitet: „A szocialista osztály szöges ellentétben áll a polgár-kulturális népiességgel szemben, ökonómiai teóriájánál fogva ugyan szellemidegen, de praxisban szellem-

igenlő — és a mai helyzetben ez döntő“. 1937-ben ki az, aki kérdezni meri: miért éppen most? És akad ime nem egy, de egy egész csoport, aki a cáfolhatatlanság ellensúlyozására megtévesztő cinizmussal, taktikai okokból megkontrázza az igazságot és a magasabbrendűség álarcában szörnyülködve csapja össze a kezét: Nem akarjuk elhinni!

Nacionalizmus barbárságot jelent, ha a haza és kultúra nem egyjelentésű fogalmak. Ha Th. Mann, ki egyjelentésű a felelősség patriotizmusával és kultúrájával itt nem kér szót, akkor — és csak ebben az esetben — indokolt és jogos a „nem akarjuk elhinni“ csodálkozás. Aki 1930-ban a „nacionális aszkézis és az önmagába görcsösödés“ veszélyét festette a falra, „mely a haza és kultúra közti legrettenetesebb ellentétet és ezzel mindnyájunk szerencsétlenségét jelentené“, az a mai ilymódon realizálódott valóság elől sem hunyhatja le a szemét. Ha megteszi, akkor hitele visszamenőleg is megrendül. A humánus: erkölcsi magatartás. Humanizmust csak az példázhat, akinek magatartása mindig etikus volt. Az etikai folytonosság a humanizmus eldöntő garanciája. Erkölcsi állhatatosság nélkül nincs humanizmus. Akiből ez hiányzik, annak humanizmusa szellemeskedő zsonglörködés, mely a feketére is fehéret tud mondani és azt imponáló szellemjátékkal bizonyítani is tudja. A csehszlovákiai magyar regresszió taktika-humanizmusa ezt a tételt százszázalékosan reprezentálja. A miért éppen most és a nem akarjuk elhinni-vétó csak ebben az atmoszférában születhetett meg. A humanizmust, mely a regresszió reakciójakép' mint példaadó erkölcsi magatartás dokumentálódik: immunizálni kell, „megbocsátó“ gesztussal emigrációs adottsággal magyarázni. Ezzel a fogással azonban újra egy vágyalom lelepleződik.

A történelem az emigrációkat felmorzsolódó ellenerőkként prezentálta. Kivételt talán csak az orosz emigráció jelentett. Ehhez a kivételhez, mint kivédhetetlen erőforrás most a német emigráció is csatlakozik, mely a totális antihumánus következményekép' a szellemi sikon, mint humanisztikus totalitás dokumentálódik. *Leopold Schwartzschila*, lapjában, a *Neues Tagebuch*-ban történelmi tényként szögezte le ezt a fenomént: „Az egyetlen német vagyn, amit majdnem hiánytalanul sikerült kimenteni a Harmadik Birodalom elől: az irodalom. Nem hiszem, hogy a történelemben erre példa lenne“. Th. Mann, aki az emigrációban eddig hallgatott, itt kért szót. Az indíték tehát irodalmi, de ez az irodalom egyjelentésű az erkölcsi magatartással: a muszáj humanizmussal. Itt nem az emigráció beszél, itt egy irodalom elitje menti át népe becsületét: „A száműzetés magánya... más fényben mutatja a dolgokat“: ez igaz lenne, ha nem a német emigrációra vonatkozna. Az adott esetben azonban az otthonmaradottak vannak megakadályozva a tisztánlátásban, a korrekturát és az emberiséggel egyenlő német lelkeséget így csak az emigráció szellemisége reprezentálhatja. Amikor ezt kétségbevonták, Th. Mann többé nem hallgathatott: „A németiség kritériuma nem a „völkisch“ jelző. A német zsidógyűlölet, vagy jobban mondva a ma hatalmon levők zsidógyűlölete nem a zsidókat illeti, é' e Európa és a magasabbrendű németiség ellen irányul ...nem más ez, mint a civilizációs kötöttség lerázása, melynek egyetlen célja: Goethe országa és a világ közé baljóslatú elidegenítést tépni“. Aki így beszél, azt a lépvesszős „népiesség“ csak kiközösítéssel sujthatja, attól az új tudomány kell, hogy elvitassa diszdoktori rangját. Az álarchumanisták ezt a tényt nem kommentálják, a shoking csak akkor harsan fel, amikor Th. Mann felelni mer. (*Ein Briefwechsel*). Ez a tizoldalas felelet a legszebb, legtömörebb német próza. Az író kortársi felelőssége itt egyjelentésű a legtisztább

művészettel. Ezt a csucsfokot csak az erkölcsi magatartás makulátlan-sága érheti el. Muszájhumanizmus nélkül ez a halhatatlan kordoku-mentum nem születik meg. A Kovács Endrék azonban másképp tudja, humanizmuskorrigáló vétőjüket tehát így kezdik: „Inkább reprezentá-cióra születtem, semmint vártanuságra — írta nemrégiben Th. M. ab-ban a levélben, melyet a bonni egyetem dékánjához intézett. ...Rá nem-sokára heves szenvedélyességgel foglalt állást a társadalmi tendenciát szolgáló irodalom mellett“. Ez így természetesen pia fraus, mert Mann reprezentációnál többet is mondott és nem „rá nemsokára“, de majd-nem ugyanabban a mondatban. A regresszió érdekében azonban ezt el kell hallgatni, mert a folytatás a muszájhumanizmus rugóját fedi fel: „Höchst Falsches musste geschehen“... Mann világosan beszél: aki rep-rezentációra született, az ma a legmeztelenebb valósággal kénytelen törődni, rangja, humanizmusa csak így nyer igazolást. Az írástudó fe-lelőssége az antihumanum totalitásával szemben a kézzel fogható humá-num teljességét szuggerálja: „a humanisztikus probléma egésze senki-nek sem engedi meg és ma a legkevésbé, hogy a szellemművészt elvá-liassza a politikai-szociálistól“. A regresszió az íróat szolgáskorba taszítja, prostitúcióba zülleszt, vagy elefántcsonttorony-menekülésbe kergeti. Az erkölcsi muszáj reakciója itt csak a humanizmus lehet. Th. Mannból az író humanizmusa beszél, a legtisztább humanizmus: a nyelvében népé-ért felelős ember! A népfelöltség, a nemzetfelelöltség: politika. Az író mai erkölcsi muszája: politikai humanizmus.

A humanizmus az erkölcsi magatartás politikája: muszájtett. Tisz-taság politikája, melyet csak gyilkos valóságok tudnak kiváltani. „Gyá-va képmutatás volna csupán, ha ma, amikor a politika olyannyira a hu-manitás és az emberiség kérdése lett, a politikamentesség örve alatt ki-buvót keresnének“. Ezt így, ilyen félreérthetetlenül csak Th. Mann mond-hatja. Aki itt csodálkozni mer, az csak a regresszió falazója lehet. Szel-lem és tiszta művészet nem lehet akadály a muszájhumanizmus teljese-désének, de lehet — előfeltétele. Igazolással huzzunk egy látszólag távol-eső segédvonalat, kontrolláljuk le mondanivalóinkat a tiszta szellem, a makulátlan művészet mérlegén. *Paul Valéry* neve e tekintetben „objek-tív“ garancia. Most megjelent kis könyvecskéjét (*Die Politik des Geis-tes*. — Bermann-Fischer Verlag, Wien) Anti-Spenglerként lehet felfog-ni. Valéry a mai kor összehasonlíthatatlanságát huzza alá: „jellemző vo-násai példanélküliek“. Ha a jellemvonások példanélküliek, akkor a kö-vetkezmények sem lehetnek mások. Aki itt hallgatni tud, az a szellem hozzáadása nélkül engedi útjára a jövőt, ami most még alakítható és ami csak most alakítható. Az „éppen most“ tehát mindenképpen indokolt. A szellem feladata itt csak szellempolitikai lehet: „A szellem ellenhatása ál-lapítja meg a rendetlenséget“. De maga a diagnózis nem elég, a szellem-nek a rendkép kialakításában aktív részt kell venni. Hogyan, hol, merre? „A mai világban nem kell sokat fáradsnia, hogy rendértelme foglalkoz-tatására alkalmat találjon. A politikai szintér ma végtelen anyaggal szolgál“. Valéry a szellemi felelöltséget „készültségként“ fogja fel, és ezt a készültséget, ezt a strázsaszerepet a politikai arénába utalja. „Nem akarjuk elhinni“?

Más. *Hans v. Hammerstein: Wiedergeburt der Menschlichkeit* (u. ott). Ebben a pillanatban jelent meg, tehát kordeterminálta humaniz-mus. De nem aktív humanizmus. Pozitív haszna nincs. Hibája: a felvázolt embertelenség-szimp-tómákkal szemben nem áll arányban humaniz-musának valószínű ereje. Amikor a lehetőségeket próbálja: idillbe reked. Humanizmusa így nem más, mint idillikus tévedés: „Hál' Istennek még

annyi emberség van a világon, különösen a falusi egyszerű embereknél, akik még tudják, hogy mi a vasárnap és az ünnepnap, aztán a paraszti szomszédság, a katonai vagy sportbajtárság fogalma..." Ezt a humanizmust sem a könyvmáglyák, sem a Guernicák nem fogják politikai feladataira döbbszteni. Nem árt és nem használ. Semlegesít. A „nem akarjuk elhinni“ itt nem fog felhangani.

Valéry a szellemet a politikai arénába utalja: igazságtevésre, rendezésre. A politikai humanizmus az igazság korrekciója. Th. Mann a hazugságból élőködő regressziót korigálja. Humanizmusa — az erkölcsi magatartás következményeképp — a felelőtlenség igényével szólhat ma emberekhez: „Bánom is én a politikát: az ilyen kijelentések nemcsak önzésre, hanem balga öncsalásra, alantas lélekre és butaságra is vallanak... Ma már köztudomású, hogy a politikai és szociális érzék az emberi teljességtől, a humánium problémájától és feladatától el nem választható... Meggyőződés, hogy az a költő, aki ma emberies állásfoglalás dolgában az embernek a politikában felvetett létkérdésére megtagadja a választ s a szellemet az érdekek elárulja, a szellem terén is elveszett ember... Spanyolországban az érdek dühöng. És pedig oly szemérmertlenséggel, hogy annak még nem volt párja... Látja, érzi ezt a világ? Alig-alig. Mert a gyilkos érdek semmihez sem ért jobban, mint-hogy butitson s a maga igaz valósága felől homokot szórjon a világ szemébe.“ (Szép Szó. 12. sz.)

A „nem akarjuk elhinni“: ilyen homokszórás. A muszájhumanizmus a regresszió részéről kiváltja a muszájmegvetést. A muszájerkölcs, a muszájalarcot. Th. Mannt pálfordulásban kell elmarasztalni, humanizmusát, vádtükrét csak így lehet hatálytalanítani. Th. Mann humanizmusa azonban visszaüt, mert az nem pálfordulás és nem hűtlenség, de következetesség, állhatatosság. Az erkölcsi muszáj nyomon követhető folyamatossága, mely más gyümölcsöket nem teremhet. A megtévesztés zsonglörreceptjei itt célt tévesztenek, de hasznuk kétségtelen, mert „humanistákat“ lepleznek le, akikből ép' a legfontosabb humánium-elem hiányzik: az erkölcsi folytonosság fluiduma. (Fábry Zoltán)

KOSSUTH LAJOS ÉS A DUNAI SZÖVETSÉG. Az új német imperializmus, mely 1933 óta egyre határozottabb alakot ölt, keleti terjeszkedése útjában egy belső ellenállóképesség nélküli magyar társadalmat¹ s egymással szembehelyezkedett kis nemzeteket talál. Ez a történelmi felismerés hozta újból előtérbe a demokratikus dunai szövetség gondolatát, melynek múlt századbéli részletes megfogalmazásaival *Nicolae Bălcescu* és *Kossuth Lajos* írásaiban találkozunk. A budapesti *Márciusi Front* Magyarország demokratikus átalakításának *Tizenkét Pont-ját*² azzal zárja, hogy követeli „a dunavölgyi öncélúság és konföderáció gondolatának megvalósítását.“

A szövetségterv eredeti felvetődése óta az osztrák császár, az orosz cár s a török szultán birodalma megsemmisült, de hatalmi politikájukat az új német imperialista törekvés helyettesíti be Kelet-Európa politikai színterein. A Dunamedence nemzetiségi erőviszonyai is megváltoztak. Míg Kossuth a történelmi Magyarország egységéhez ragaszkodva még azt várhatta a dunai konföderációtól,³ hogy az „keletről nemcsak az idegen preponderanciát eltávolítja, hanem nemzetünket teszi szomszéd népek szabadsága támaszpontjává s így az ő számára biztosítja a vezérbefolyást“, ma az utódállamok jelentenek hatalmi túlsúlyt a magvarságnak jóformán honfoglaláskori szállásterületeire összezsugorodott Magyarországgal szemben. A mai helyzethez Bălcescu annakidején kevésbé reális